

Uusi suunta Suomelle

Keskustan puoluehallituksen esitys
Tampereen puoluekokoukselle 5.-7.6.2026

SISÄLTÖ

Johdanto: Maailman turvallisin maa 2030

Keskustan tusina

1. Turvallisuus tulee ensin
2. Suomi tarvitsee luottamuksen korjaustalkoot
3. Suomen talous kestävän kasvun tielle
 - 3.1. Julkinen talous velkaantumisen tieltä kestäväälle pohjalle
 - 3.2. Talouskasvu on tuplattava
 - 3.3. Tekoälystä tuottavuutta ja kasvua
4. Väestöpolitiikkaa pitää johtaa
 - 4.1. Kotien ja perheiden uskoa tulevaisuuteen on vahvistettava
 - 4.2. Arvokas ja arvostettu vanhuus on hyvinvointiyhteiskunnan tunnusmerkki
 - 4.3. Maahanmuuton linjaksi realismin ja inhimillisyyden yhdistelmä
5. Keskustan Suomi on koko Suomi
 - 5.1. Elinvoima syntyy alueiden vahvuuksista ja niitä tukevasta politiikasta
 - 5.2. Ihmisten asumistoiveet todeksi
 - 5.3. Monipaikkaisuuden ja etätyön edellytykset kuntoon
6. Kohti kohtuullisuuden yhteiskuntaa ja hyvää elämää
 - 6.1. Kokonaiskestävyydestä hyvinvointia, työtä ja kasvua
 - 6.2. Mielenterveydestä kansallinen suurhanke
 - 6.3. Suomalainen koulu on pelastettava

Maailman turvallisin maa 2030

Keskustan visiossa Suomi on maa, jossa voi nukkua yönsä rauhassa ja jossa toivo ja mahdollisuudet ovat aina pelkoa ja uhkia suurempia. Tällaisessa yhteiskunnassa kaikki kokevat itsensä arvokkaiksi ja osallistuvat isänmaan rakentamiseen voimavarojensa mukaan. Suomen talous tervehtyy ja hyvinvointiyhteiskunta on kestäväällä pohjalla. Maamme turvallisuudesta pidetään monin tavoin huolta. Suomi on sisäisesti eheä ja ulkoisesti vahva kestävämaan maailmanpolitiikan tyrskeet. Tavoitteenamme on, että Suomi on vuonna 2030 maailman turvallisin maa.

Aikamme ongelmat ja vaikeudet ovat tosiasioita, joita ei voi kieltää eikä kiertää. Useat eri kehityskulut vievät Suomea väärään suuntaan. Mutta vaikka maailma rajojemme ulkopuolella ja osin omassa maassammekin on täynnä uhkia ja epävarmuuksia, on Suomen ja suomalaisten tulevaisuus monissa asioissa omissa käsissämme. Tässä tilanteessa maamme tarvitsee erityisesti työtä, turvaa ja tulevaisuudenuskoa.

On tärkeää vahvistaa luottamusta siihen, että maamme selviää ja menestyy. Se edellyttää Suomen korjaussarjaa parempaan huomiseen sekä sen mukaisia päätöksiä ja niiden määrätietoista toimenpanoa. Keskusta on tähän valmis.

Keskustan Suomi 2030 on maa, joka on lopulta päättänyt olla enemmän kuin osiensa summa. Yhteiskunta, jossa työn ja yrittämisen arvo ymmärretään eikä vastuuta siirretä eteenpäin. Maa, jossa ihmiset kokevat kulkevänsä samaan suuntaan – rinnakkain, eivät toisiaan vasten.

Monet asiat maailmassa huolestuttavat ihmisiä - syystäkin. Kansainvälinen turvallisuustilanne on kiristynyt. Talou-

1 den heilahtelut ovat tuntuneet arjessa.
2 Epävarmuus on kasvanut tavalla, johon
3 yksittäisen maan vaikutusvalta on rajal-
4 linen. Ilmastonmuutos etenee nopeasti.
5 Teknologinen murros ravistelee työelä-
6 mää. Vastakkainasettelut repivät yhteis-
7 kuntia.

8
9 Kaikkea tätä emme voi täysin hallita.
10 Juuri siksi meidän on syytä keskittyä sii-
11 hen, mikä meitä yhdistää ja mihin voim-
12 me itse vaikuttaa: siihen, miten pidämme
13 toisistamme huolta, miten rakennamme
14 luottamusta ja miten vahvistamme omaa
15 yhteiskuntaamme sisältä päin.

16
17 Suomen vahvuus ei ole koskaan ollut yk-
18 sittäinen alue, kaupunki tai ajatussuunta.
19 Se on ollut koko Suomi. Maa, joka on
20 rakennettu niin, että jokaisella on paikka
21 ja merkitys.

22
23 Turvallisuus ei ole vain puolustusta,
24 panssarivaunuja tai varautumista krii-
25 seihin. Se on myös elävää maaseutua ja
26 kaupunkeja, joissa on valot ikkunoissa ja
27 ääniä kyläteillä ja kaduilla. Se on toimi-
28 via terveystaloutta. Se on kotimaista
29 ruokaa ja energiaa.

30
31 Suomi seisoo 2030-luvulla osaamisen
32 ja yrittämisen varassa. Talous ei kann-
33 ilman juuria, eikä kasvu synny sattumal-
34 ta. Koulutus, työ ja menestyvät yritykset
35 ovat parhaita investointejamme. Kun
36 ihminen voi tehdä työtä, jolla on merki-
37 tys, syntyy vakautta, joka kestää myös
38 vaikeat ajat.

39
40 Arvostamme kohtuutta ja luottamuk-
41 sen rakentamista. Kärjistyksillä ja
42 vastakkainasetteluilla voi politiikassa
43 saada joskus voittoja, mutta niistä ei
44 ole kestävä yhteiskunnan perustaksi.
45 Tulevaisuutta tehdään kuuntelemalla, so-
46 vittelemalla ja yhteistyöllä silloinkin, kun
47 se on vaikeaa. Yhteiskunta ei vahvistu
48 etsimällä vihollisia, vaan löytämällä yh-
49 teinen suunta. Hyvässä yhteiskunnassa
50 huolehditaan myös niistä, jotka tarvitse-

vat apua: lapsista, vanhuksista, vammaisista ihmisistä sekä syrjäytyneistä ja syrjäytymisvaarassa olevista.

Suomi on nuori, mutta monia haasteita kokenut maa. Olemme tottuneet selviämään vaikeuksista, jotka ovat näyttäneet ja tuntuneet kokoamme suuremmilta. Tarinamme on toiminut esikuvana muillekin.

Kertomus Suomesta ei ole päättynyt 2030-luvulle tultaessa - se on vain saanut uuden luvun. Meidän ei ole tarvinnut jäädä vain ihailemaan eilistä, vaan olemme uskaltaneet kysyä, mitä huomien vaatii.

Yhteiskunta ja etenkin työelämä on 2030-luvulla muuttunut edellisestä vuosikymmenestä. Etätyö on luonteva osa sujuvaa työarkea. Tekoäly on vienyt työpaikkoja, mutta myös tuonut uusia ja aikaansaanut parempaa tuottavuutta. Työ on yhä harvemmin yhteen paikkaan sidottua.

Maailmanpolitiikassa on 2030-luvulla edelleen jännitteensä, vaikka ne ovatkin erilaisia kuin nyt elämässämme ajassa. Suomen paketti ei ole maailman mittakaavassa suuri. Mutta henkistä ja fyysistä lujuutta on niin paljon, että paketti kestää.

Jyväskylän puoluekokous hyväksyi kesäkuussa 2024 Keskustalle Suunta Suomelle - tilannekuvapaperin. Se sisälsi ne Suomen ja suomalaisten tulevaisuuden suuret haasteet ja kysymykset, joihin puolue päätti lähteä etsimään vastauksia, osallistaen tähän työhön myös laajan jäsenistönsä.

Tässä Uusi Suunta Suomelle -ohjelmassa Keskusta esittää ratkaisuesityksiään isänmaamme tulevaisuuden kannalta suuriin kysymyksiin. Ohjelma muodostaa perustan Keskustan eduskuntavaaliohjelmalle 2027.

Keskustan tusina

1. Kansalliset turvallisuustalkoot.

Siirrytään 2030-luvulla koko ikäluokkaa, miehiä ja naisia, koskevaan palvelusvelvollisuuteen. Jokaiselle oma tehtävä - asepalvelus tai muu palvelusmuoto - kokonaisturvallisuuden vahvistamiseksi.

2. Tinkimätön huoltovarmuus.

Varmistetaan maatalouden tulevaisuus, vahvistetaan hajautettua energiantuotantoa, lisätään omavaraisuutta kriittisissä materiaaleissa ja pidetään koko maa asuttuna.

3. Ihminen digin isännäksi.

Laitetaan algoritmit kuriin. Palautetaan digimaailmassa valta ja vastuu sisältöjen valikoinnista somejäteiltä käyttäjille itselleen. Tehdään tekoälyn vastuullisesta käytöstä jokaisen kansalaistaito. Vahvistetaan Suomen ja EU:n digitaalista omavaraisuutta.

4. Tuplataan talouskasvu.

Verotetaan yritykseen jätettyjä voittoja kevyemmin, parannetaan kotitalousvähennystä, elvytetään rakennusala ja valjastetaan eläkevarallisuutta talouskasvun kiihdyttäjäksi. Sujuvoitetaan luparuljansseja ja puretaan turhaa sääntelyä. Pannaan tekoäly töihin kasvua tuottamaan.

5. Perheiden lapsilukutoiveet todeksi.

Palautetaan kotien tulevaisuusosasto. Vanhempainetuudet verovapaiksi asteittain. Helpotetaan hedelmöityshoitoon pääsyä ja mahdollisuuksia adoptioon. Turvataan perheiden valinnanvapaus pienten lasten hoidossa.

6. Parannetaan palveluja.

Jokaiselle suomalaiselle omalääkäri. Hoidon jatkuvuus ja vaikuttavuus toiminnan ytimeen.

Ikäihmisille mahdollisuus hoivapaikkaan lähelle omaisia. Perhehoitoa lisäävä vaihtoehtona vanhustenhoivassa.

7. Uskalletaan uudistaa. On tehtävä valintoja: mitkä julkiset palvelut ovat välttämättömiä ja mistä voidaan luopua. Säädetään eläkekatto kohtuullistamaan suurimpia eläkkeitä. Uudistetaan ansiosidonnaista sosiaaliturvaa asettamalla työttömyysturvan ja sairauspäivärahojen vakuutusmaksuille ja niistä kertyville etuuksille katto. Toteutetaan nuorten takuutyö.

8. Elinvoimaa koko Suomeen. Jokaiselle maakunnalle turvattava tulevaisuudessakin vähintään yksi korkea-koulu. Itäiseen Suomeen kymmeneksi vuodeksi erityistalousaluekokeilu. Toimivat liikenne-, tietoliikenne- ja puhelinyhteydet varmistettava kaikilla alueilla.

9. Etätyötä – yhdessä sopien. Edistetään ihmisten mahdollisuuksia etätyöhön, siihen soveltuvissa työtehtävissä ja työpaikoilla sopien. Julkinen sektori joustavan etätyön edelläkävijäksi. Lakiin oikeus monikuntalaisuuteen.

10. Kohti kestävämpää elämäntapaa. Jätetään Suomi paremmassa kunnossa tuleville sukupolville. Edistetään luonnon monimuotoisuutta ja huolehditaan vesistöjen tilasta. Vauhtia fossiilitaloudesta irtaantumiselle. Biokaasu ja muu kotimainen uusiutuva energia kunniaan. Haittavero ultrapikamuodille ja krääsökaupalle. Jokaiselle oikeus lähiluontoon, myös kaupungeissa.

11. Mielenterveydestä kansallinen suurhanke. Painopiste ongelmien ehkäisyyn matalalla kynnyksellä, ihmisten arjessa. Varmistetaan saumattomat

1 hoitoketjut, ei pompottelua palvelusta
2 toiseen. Huomioidaan palveluissa pa-
3 remmin myös mielensairauksista kärsi-
4 vien läheiset ja perhe.

5
6
7 **12. Pelastetaan suomalainen kou-**
8 **lu.** Puututaan pudokkuuteen ajoissa:
9 päästetään lapsi kolmannelle luokalle
10 vasta, kun lukemisen, kirjoittamisen ja
11 laskemisen perustaidot ovat riittävät.
12 Ei rakenneta uusia yli 100 lapsen päivä-
13 koteja ja yli 1000 oppilaan jättikouluja.
14 Laitetaan koulukiusaamiselle ja -väki-
15 vallalle stoppi.

1. Turvallisuus tulee ensin

16
17
18
19
20
21
22
23 Maailma ympärillämme on jatkuvi-
24 en muutosten ja myllerrysten tilassa.
25 Valtioiden väliset ja sisäiset jännitteet
26 ovat olleet kasvussa. Yhteiskunnallisten
27 kysymysten tärkeysjärjestys on mennyt
28 monilta osin uusiksi. Turvallisuus tulee
29 nyt ensin.

30
31 Ajassa elävässä ulko- ja turvallisuus-
32 politiikassa joudumme yhä enemmän
33 varautumaan kyber-, hybridi- ja muihin
34 uudempiin uhkiin. Samalla maamme
35 huoltovarmuus ja omavaraisuus ovat
36 nousseet uuteen arvoonsa. Kokonais-
37 turvallisuuden näkökulma on koko ajan
38 vahvistunut.

39
40 Suomen puolustuksen perustana on
41 pidettävä tulevaisuudessakin yleinen
42 asevelvollisuus. Valikoiva asevelvolli-
43 suus voisi johtaa yleisen asevelvolli-
44 suuden heikentymiseen ja haasteisiin
45 koko maan puolustuksessa tarvittavan
46 reservin määrän kokoamiseksi. Oikeus
47 ja velvollisuus puolustaa maata kuuluu
48 jokaiselle suomalaiselle.

49
50

Syrjäytyminen on keskeisin uhka Suomen sisäiselle turvallisuudelle. Yhteiskuntamme on vahva silloin, kun kaikki kokevat olevansa sen arvokkaita jäseniä. Eheä ja tasa-arvoinen yhteiskunta on maanpuolustustahdon ja turvallisuuden kivijalka.

Keskustan ratkaisuja:

- Suomen on tuettava ulko- ja turvallisuuspolitiikassaan monenkeskistä sopimuksiin perustuvaa yhteistyötä ja kansainvälistä oikeutta.
- Suomen turvallisuutta on yhä kehitettävä verkostoituneen puolustussmallin pohjalta. Siihen kytkettyvät Nato-jäsenyys, EU:n turvallisuus- ja puolustuspolitiikka, Ruotsi-yhteistyö, pohjoismainen yhteistyö sekä kahdenväliset ja monenväliset yhteistyösopimukset.
- Suomen on toimittava aktiivisesti niin, että EU:n rooli turvallisuusyhteisönä ja jäsenmaiden puolustuskyvyn kehittäjänä vahvistuu. Unionin päätöksentekokykyä on parannettava myös turvallisuuskysymyksissä.
- Laitetaan toimeen kansalliset turvallisuustalkoot. Siinä jokaisella Suomen kansalaisella on määritelty tehtävänsä osana kokonaisturvallisuuden vahvistamista. Turvallisuustalkoiden keskiössä on uusi koko ikäluokkaa koskeva palvelusvelvollisuus. Ensimmäiseksi toteutetaan sekä naisia että miehiä koskevat tulevaisuuskutsunnat. Seuraava askel olisi 2030-luvulla yleinen koko ikäluokkaa sukupuolineutraalisti koskeva ja tehtävien vaatimustasosta riippuen kestoltaan tasa-arvoinen palvelusvelvollisuus. Ensimmäinen palvelusmuoto olisi edelleen asepalveluksen suorittaminen. Siviilipalvelus uudistetaan tukemaan kokonaisturvallisuutta.
- Vapaaehtoisen maanpuolustuksen ja sen järjestöjen toimintaedellytykset on turvattava. Tarvitsemme myös muiden järjestöjen ja vapaaehtoistojen osaamista varautumisessa häiriötilanteisiin.
- Suomalaisen puolustusteollisuuden toimintaedellytyksiä on vahvistettava muun muassa tukemalla pieniä ja keskisuuria yrityksiä siviili- ja sotilastarkoituksiin soveltuvien kaksikäyttötuotteiden kehittämisessä sekä investointien ulottamisella koko maahan.
- Kuntien valmiussuunnitelmat on päivitettävä siten, että niissä huomioidaan entistä vahvemmin hybridiuhat. Myös paikallisyhteisöjen kuten kylien valmiuksia varautua poikkeus- ja häiriötilanteisiin on vahvistettava.
- Suomen on osana EU:ta vahvistettava digitaalista omavaraisuuttaan, kehitettävä aidosti eurooppalaisia tietojärjestelmiä ja digitaalisia alustoja sekä vähennettävä etenkin julkisen sektorin riippuvuutta Euroopan ulkopuolisista järjestelmistä.
- Turvallisuuspoliittisen tilanteen muutokset ja huoltovarmuuden turvaaminen on otettava huomioon myös liikenneinvestoinneissa. Pidemmällä tähtäimellä Suomi tarvitsee pohjoisen rautatieyhteyden Ruotsin ja Norjan kautta Pohjois-Atlantille.
- Suomalaisen maatalouden tulevaisuuden ja sen kannattavuuden varmistaminen on turvallisuuspolitiikkaa. Alkutuottajan on saatava tuotannon ja toimeentulonsa mahdollistava hinta tuotteistaan. Se on varmistettava tarvittaessa lainsäädännön kautta.
- Kotimaista energiantuotantoa on lisättävä ja riippuvuutta ulkomaisesta

fossiilienergiasta yhä vähennettävä. Paikallisen energiantuotannon edellytyksiä on vahvistettava. Hajautettu energiantuotantomalli on huoltovarma malli.

- Kriittisissä materiaaleissa on lisättävä omavaraisuutta.
- Turvallisuuteen liittyvien palveluiden on toimittava koko maassa. Poliisin, ambulanssin ja paloauton on tultava paikalle nopeasti hädän hetkellä ihmisten asuinpaikasta riippumatta.
- Riittävä sosiaali- ja terveydenhuollon palveluverkosto on varmistettava kriisi- ja poikkeusoloja varten.
- Asuttu raja on turvallinen raja. Itäisen Suomen elinvoiman turvaaminen edellyttää määrätietoista kansallista politiikkaa, EU:n tarjontamia mahdollisuuksia sekä Naton investointeja ja hankintoja.

2. Suomi tarvitsee luottamuksen korjaustalkoot

Suomen vahvuutta, yhteistyökykyämme sekä luottamusta toisiimme ja yhteiskunnan instituutioihin, haastetaan monelta suunnalta, myös rajojemme ulkopuolelta. Toimiva demokratia, sananvapaus ja luja oikeusvaltio eivät ole itsestäänselvyksiä.

Suuntaa Suomelle ei voida rakentaa ilman luottamusyhteiskunnan korjaustalkoita. Tarvitaan kolmenlaisia ratkaisuja. Demokratiamme ja päätöksentekoamme pitää parantaa vahvistamalla yleistä luottamusta ja lisäämällä mahdollisuuksia osallistua. Toiseksi tarvitsemme kansakuntaamme yhdistäviä suuria tulevaisuusprojekteja polarisaation ja vastakkainasettelun sijaan. Kolmanneksi pitää tarkastella koko elinpiiri-

riämme yhteisöllisyyden ja toistemme ymmärrystä vahvistavien kohtaamisten lisäämiseksi.

Keskustan ratkaisuja:

- Kannustetaan kuntia ja hyvinvointialueita laajentamaan osallistamisen käytäntöjään lain minimitasoa laajemmalle. Samalla on kehitettävä ja otettava käyttöön kunnianhimoisesti aitoja osallistamisen, osallistumisen ja viestinnän muotoja. Tällaisia ovat esimerkiksi kansalaisraadit ja suoran demokratian toimintatavat sekä avoin viestintä vaikuttamisen tuloksista.
- Kuntalaisaloitteiden käsittelyyn liittyvää sääntelyä tulee uudistaa. Vastaus aloitteeseen tulisi saada nykyistä merkittävästi nopeammin.
- Luodaan puitteet matalan kynnyksen osallistumiselle politiikkaan ja poliittiseen keskusteluun. Kunta- ja kaupunkiaktivismi tulee nähdä edustuksellista demokratiaa täydentävänä osana ja sen edellytyksiä vaikuttaa myös virallisiin prosesseihin on parannettava.
- Valtiollisten vaalien sekä alue- ja kuntavaalien äänestysikäraja tulee laskea 16 ikävuoteen. Tämän lisäksi nuorisovaltuustoille taataan puhe- ja läsnäolo-oikeus sekä suora aloiteoikeus kotikunnan ja hyvinvointialueen päättävissä elimissä kuten lautakunnissa ja valtuustoissa.
- Käynnistetään tulevien hallitusneuvotteluiden ohjelmaan pohjautuen parlamentaarinen tulevaisuustyö. Sen tarkoituksena on kansalaisia ja kansalaisyhteiskuntaa osallistaen muodostaa tulevaisuusskenaario Suomelle sekä sitä koskeva parlamentaarinen toimenpidesuunnitelma. Erityinen huomio kiinnitetään

- sen määrittelemiseen, mitkä ovat hyvinvointiyhteiskunnan ydintehtävät, mitä uhkia ne tulevien vuosien aikana kohtaavat ja miten yhteiskuntana kykenemme sopeutumaan muutoksiin. Yhtä lailla tässä työssä pohditaan, kuinka pystymme kattamaan ydintehtävistä annetun palvelulupauksen kaikkialla Suomessa.
- Ihmisten ja koko yhteiskunnan kykyä tunnistaa virheellistä tietoa ja puuttua sen levittämiseen on vahvistettava. Media- ja informaatiolukutaitoa on vahvistettava kaikilla oppiasteilla.
 - Varmistetaan tutkitun tiedon tuottamisen, luotettavan tiedonvälityksen sekä vapaan ja moniarvoisen median toimintaedellytykset. Sananvapauden turvaamisen lisäksi korostetaan jokaisen vastuuta omista sanoistaan.
 - Käynnistetään kansallinen tekoälysisivisysohjelma ja tehdään Suomesta tekoälysisivistyksen kärkimaa. Varmistetaan, että kansalaisilla on tekoälylukutaidon lisäksi valmius hahmottaa tekoälyn yhteiskunnallisia vaikutuksia, harjoittaa kriittistä ajattelua ja eettistä harkintaa tekoälyn ja sen tuotosten suhteen. Ja kantaa vastuuta omista valinnoista ja niiden seurauksista tekoälyä käytettäessä.
 - Suomen on osana Euroopan Unionia vaadittava somejäteiltä alustoilleen ns. tehdasasetusten palauttamista. Tässä muutoksessa kielletään nykyaikaisten ohjailevien algoritmien ja yksilöllistä dataa hyödyntävien koneoppimisen työkalujen käyttö. Palautetaan valta ja vastuu sisältöjen valikoinnista käyttäjille itselleen.
 - Yksinäisyyden ratkaisemiseksi kaikilla päätöksenteon ja hallinnon tasoilla on vahvistettava mahdollisuuksia yhteisöllisyyteen kuten tiloja kohtaamisille, tukea yhteisölliselle asumiselle sekä jaetulle palveluiden tuottamiselle.
 - Pidetään yllä ja vahvistetaan yhdessä sopimisen kulttuuria työmarkkinoilla. Työelämän ja siihen liittyvän lainsäädännön uudistaminen varmistetaan toimivalla työmarkkinaosapuolten ja valtiiovallan yhteistyöllä.
 - Järjestöjen ja muiden vapaaehtoistoimijoiden toimintaedellytykset yhteiskuntamme tärkeinä toimijoina on turvattava.
- ### 3. Suomen talous kestävän kasvun tielle
- Hyvinvointiyhteiskuntaamme on pidetty yllä velkaa ottamalla. Tämä tie ei ole kestävä. Suomen julkinen talous tarvitsee pitkäjänteistä ja vastuullista tervehdyttämistä. Keskusta on sitoutunut tervettä taloutta tukeviin uudistuksiin ja sopeuttamaan julkista taloutta oikeudenmukaisesti.
- Suomen talous tarvitsee ennen kaikkea kestävää kasvua. Se edellyttää nykyistä suurempaa luottamusta päätöksenteoon sekä talouden toimintaympäristön vakautta ja ennustettavuutta.

3.1. Julkinen talous velkaantumisen tieltä kestäväälle pohjalle

Julkisen talouden tasapainottaminen vaatii monipuolisen keinovalikoiman. Ennen muuta tarvitaan talouskasvua viime vuosien lähellä nolaa olleen kasvun sijaan. Tämä on ehdottomasti paras lääke maamme talouden vakaviin ongelmiin. Avainasemassa on tuottavuuden parantaminen. Julkisen talouden tila on niin heikko, että sen korjaaminen vaatii myös merkittäviä säästöjä ja verouudistuksia. Ne on toteutettava oikeudenmukaisesti eri ihmisryhmät ja alueet huomioiden.

Keskustan ratkaisuja:

- Säästöjen ohella julkisen sektorin tuottavuutta ja toiminnan vaikuttavuutta on parannettava. On kyettävä valitsemaan, mitkä julkiset palvelut ovat oikeasti välttämättömiä ja mistä voimme luopua. Asetetaan tavoitteet palveluille, mutta annetaan suuri toimintavapaus keinoille niihin pääsemiseksi. Tekoäly tuo osaltaan tähän ratkaisuja.
- Julkisissa sosiaali- ja terveystalouksissa on uskallettava uudistaa palveluiden sisältöä ja luopua johdetusti kaikesta sellaisesta tekemisestä, joka ei lisää ihmisten hyvinvointia ja terveyttä. Samalla on määriteltävä selkeä palvelulupaus: Mitkä palvelut kuuluvat julkisten sosiaali- ja terveystalouksien piiriin ja miltä osin vastuu on meillä jokaisella itsellämme.
- Verotusta pitää uudistaa paremmin työllisyyttä ja kasvua tukevaksi. Verotuksen tulee tukea sitä, että tavalliset työt tekevät ihmiset tulevat työllään toimeen.
- Verotuksen painopistettä on siirrettävä kulutuksen verotukseen.
- Liikenteen verotus tarvitsee kokonaisuudistuksen, joka on nykyistä tasapuolisempi.
- Ansiosidonnaista sosiaaliturvaa on uudistettava. Työttömyysturvan ja sairauspäivärahojen vakuutusmaksuille tulee asettaa maksukatto. Keskustan mallissa tämä keventäisi yli 4000 euron kuukausituloista maksettavia veroja ja maksuja. Vastaavasti ansiosidonnaista työttömyysturvaa ja sairauspäivärahaa ei kertyisi yli 4000 euron ansiotuloista.
- Sosiaaliturvaa tulee kehittää niin, että se tukee työntekoon kannustavaa ja kestäväää järjestelmää ilman, että se toimii vetoimatekijänä mahanmuutolle.
- Liikkumavaraa valtion talouteen saadaan myös luopumalla huonon hyötysuhteen jättihankkeista ja käyttämällä nämä varat vaikuttavammin ja tehokkaammin.
- Suomeen tarvitaan eläkekatto kohdustellut suurimpia eläkkeitä.
- Harmaan talouden torjuntaa pitää yhä tehostaa.

3.2. Talouskasvu on tuplattava

Talouskasvu edellyttää ennakoivaa ja pitkäjänteistä politiikkaa. Sillä vahvistetaan yritysten, investoijien ja kansalaisten luottamusta toimintaympäristön vakauteen ja parempaan tulevaisuuteen. Suomen talouskasvu on tuplattava ennusteisiin nähden. Tarvitsemme kasvun ja yrittäjyyden kannustimia ja vähintään 2%:sta alkavat vuotuiset kasvuluvut. Talouskasvun on oltava ympäristöllisesti ja sosiaalisesti kestäväää.

Keskustan ratkaisuja:

- 1 • Kasvun mahdollisuudet on tunnis-
2 tettava maakunta- ja toimialatasoi-
3 sesti.
4
- 5 • Verotuksen pitää olla ennakoitavaa
6 ja vakaata pitkäjänteisen kasvun
7 tukemiseksi. Kesken vaalikauden
8 tehtävää poukkoilua on vältettävä.
9 Verotuksen on kannustettava työ-
10 hön, yrittämiseen ja investointeihin.
11
- 12 • Yhteisöverotuksessa yritykseen
13 jätettäviä voittoja on verotettava
14 kevyemmin kasvun, investointien ja
15 työllisyyden luomiseksi.
16
- 17 • Kotitalousvähennyksen jatkuvuus on
18 turvattava. Vähennystä on kehitet-
19 tävä muun muassa parantamalla
20 sitä yksinasuvien osalta.
21
- 22 • Rakennusala on elvytettävä muun
23 muassa ottamalla käyttöön finans-
24 sikriisin ajan kaltainen korjausavus-
25 tus taloyhtiöille, käynnistämällä
26 homekoulujen ja muiden julkisten
27 rakennusten korjausohjelma sekä
28 toteuttamalla perusväylänpidon,
29 raiteiden, siltojen, kevyen liikenteen
30 väylien ja yksityisteiden korjausoh-
31 jelma.
32
- 33 • Eläkevarallisuus on valjastettava
34 kiihdyttämään talouskasvua. Esi-
35 merkiksi seuraavan kymmenen vuo-
36 den aikana eläkeyhtiöiden sijoitus-
37 varallisuudesta voitaisiin tuottavasti
38 ohjata 4 % suomalaisten startup- ja
39 kasvuyritysten rahoittamiseen.
40
- 41 • TKI-rahoituksesta entistä merkittä-
42 vämpi osuus tulee suunnata pienille
43 ja keskisuurille yrityksille. Rahoi-
44 tuksessa tulee painottaa korkean
45 jalostusasteen toimialoja.
46
- 47 • Lupapolitiikkaa ja sääntelyä on
48 sujuvoitettava. Käynnistetään
49
- 50 yrityselämää koskevan lainsäädän-
nön perkaaminen. Tavoitteena on
purkaa kahdessa vaalikaudessa
Suomen lainsäädännöstä EU:n mini-
mitason ylittävät lisävaatimukset.
- Luodaan valtakunnallinen hotline-
palvelu, josta yrittäjä saa kaiken
tarvitsemansa neuvot yhdestä
paikasta. Yritysten luvitukset tulee
saada yhden luukun periaatteella.
- Paikallinen sopiminen tulisi mah-
dollistaa myös yhden työntekijän
yrityksille. Tarvitsemme myös kan-
nustimia työnantajayrittäjyyteen
ryhtymiselle.
- Toteutetaan nuorten työtakuu eli
taataan jokaiselle vastavalmistu-
neelle työpaikka. Työmarkkinatu-
ki ohjataan nuoren palkkaavalle
yritykselle tai julkiselle toimijalle.
Lisäksi työtakuuta rahoitettaisiin
kuntien Kelalle maksamista työttö-
myysturvan sakkomaksuista.
- Rahoituksen saamista on helpotet-
tava. Pankkien sääntely-ympäristö
on käytävä läpi.
- Luonnonsuojelumenojen vähennys-
kelpoisuutta tulee lisätä ja jäteveron
veropohjaa laajentaa.
- Tuottavuuden kasvattamiseksi on
kuljettava kehityksen eturintamas-
sa ja kyettävä nopeasti ottamaan
käyttöön myös muualla tuotetut
teknologiat. Suomessa on myös
mahdollistettava terveysdatan
nykyistä tehokkaampi ja turvallinen
käyttö.
- Terveysala on valtava mahdollisuus
talouskasvun ja viennin näkökul-
masta. Hyvinvointialueiden rahoi-
tusmallia on uudistettava siten, että
se kannustaa tutkimukseen ja uusi-
en innovaatioiden käyttöönottoon.

- Laaditaan kunnianhimoinen matkailualan kasvustrategia. Tavoitteeksi on asetettava matkustustaseen saaminen tasapainoon vuoteen 2030 mennessä. Näin matkailusta tulisi tuloja Suomeen saman verran kuin mitä suomalaiset vievät matkailueuroja maailmalle.

3.3. Tekoälystä tuottavuutta ja kasvua

Arvioiden mukaan tekoälyn käyttöönotto voi pitkällä aikavälillä kasvattaa bruttokansantuotetta jopa 30–50 miljardilla eurolla. Kasvu syntyy erityisesti tuottavuuden parantumisesta, joka perustuu osaamiseen, investointeihin ja uuden teknologian hyödyntämiseen. Tekoälyn oikeanlainen ja oikea-aikainen laaja yhteiskunnallinen käyttöönotto voi mahdollistaa jopa 3,5 prosenttiyksikön vuosittaisen tuottavuuskasvun.

Suomi tarvitsee rohkeita tekoälyinvestointeja, jotta voimme kasvattaa tuottavuutta, uudistaa liiketoimintamalleja ja vauhdittaa koko talouden kilpailukykyä. Tekoäly voi toimia myös julkisen sektorin tuottavuusrakettina ja näin helpottaa julkisen talouden sopeuttamisurakkaa. Tekoäly vie vanhoja ja tuo uusia työpaikkoja. Sen mukanaan tuoma työelämän nopea muutos edellyttää täydennys- ja uudelleen koulutautumisen uudistamista.

Tekoälyn vastuullisen käytön varmistamiseksi tarvitaan eurooppalaisia ratkaisuja. Pienenä, mutta ketteränä toimijana Suomella on mahdollisuus toimia sillanrakentajana suurvaltojen välissä ja varmistaa, että tekoäly palvelee yhteistä hyvää eikä vain harvojen etuja.

Keskustan ratkaisuja:

- Suomen on vahvistettava teknologista omavaraisuuttaan ja datan

hallintaa, jotta pysymme kilpailukykyisinä ja voimme turvata kansalliset intressit tekoälykehityksessä. Rakennetaan turvallinen data-infrastruktuuri, jossa panostetaan avoimeen lähdekoodiin ja eurooppalaiseen omistukseen. Näin sijoittajat voivat luottaa siihen, että data ja arvonnluonti pysyvät Suomessa.

- Nostetaan kansallisesti tietoisuutta datakeskeisen liiketoiminnan tarjoamista mahdollisuuksista sekä panostetaan eri kasvuvaiheen yritysten rahoitukseen. Erityisesti pk-yrityksille on tarjottava helpokäyttöisiä, kustannustehokkaita työkaluja ja palveluja, jotka tukevat liiketoimintamallien uudistamista ja uusien datakeskeisten palvelujen luomista.
- Investoidaan teollisuudessa ja palvelualoilla uusien tekoälypohjaisten robottien käyttöönottoon tuottavuuden nostamiseksi.
- Panostetaan tekoälyyn liittyvään koulutukseen kaikilla tasoilla peruskoulusta jatkuvaan oppimiseen ja huippututkimukseen sekä nostetaan tekoälysisivistys yhteiskunnalliseksi tavoitteeksi.
- Otetaan tekoäly täysimääräisesti käyttöön sote-sektorilla soveltuvis- sa toiminnoissa kuten kirjallisissa tehtävissä, sairauksien ennaltaehkäisyssä ja kuvantamisessa. Se vapauttaa, resursseja suoraan potilasma- ja asiakastyöhön ja tuo merkittäviä kustannussäästöjä.
- Käynnistetään kansallinen ohjelma- työ lupien ja säädösten tulkin- nalle, jotta tekoälyratkaisujen käyttöönotto potilas- ja asiakastyössä on turvallista, selkeää ja yhdenmukais- ta koko maassa.

4. Väestöpolitiikkaa pitää johtaa

Suomen nopea ikääntyminen ja syntyvyyden lasku alle nälkävuoden 1868 tason ovat tosiasioita. Lapsimäärän väheneminen on suuri uhka kansantaloudellemme ja hyvinvointiyhteiskuntamme tulevaisuudelle. Keskusta haluaa johtaa tätä muutosta hallitusti ja yhdessä sopien.

Suomalaiset tarvitsevat ennen kaikkea toivon näkymää tulevaisuuteen. Asenteemme ja puheemme perheistä ja ikääntyneistä pitää kääntää ongelmakeskeisyydestä ratkaisuihin, kannustukseen ja rohkaisuun.

4.1. Kotien ja perheiden uskoa tulevaisuuteen on vahvistettava

Epävarmuus työllistymisestä, toimeentulosta ja pärjäämisestä vanhempainä sekä huoli ympäröivän maailman kriiseistä ovat esimerkkejä syistä, joiden vuoksi monessakaan perheessä toivottu lapsiluku ei toteudu.

Lapsettomuus voi johtua useasta eri syystä. Moni on ilman sopivaa kumppania. Myös tahaton lapsettomuus on yleistä. Osalla lapsettomuus perustuu omaan valintaan.

Keskustalainen perhepolitiikka nojaa ihmisten omien valintojen sekä parisuhteiden ja perheiden moninaisuuden kannioittamiseen.

Lapsella on oikeus turvalliseen lapsuuteen ja huolenpitoon. Kasvatusvastuu lapsista on perheillä. Lähiyhteisöt, koulu ja muu yhteiskunta tukevat koteja tässä tärkeässä tehtävässä. Apua on saatava heti, kun perhe sitä tarvitsee.

Keskustan ratkaisuja:

- Vanhempainetuksien verovapaus on toteutettava vaiheittain.
- Jonottomat hedelmöityshoidot on turvattava ja niiden rajoituksia on löysennettävä. Hoitokertoja on lisättävä ja esimerkiksi kotikunta ei saa olla hoitojen esteenä.
- Hedelmällisyystieto ja -neuvonta on otettava osaksi nuorten seksuaali- ja lisääntymisterveyden palveluita kouluissa, kutsunnoissa ja opiskelijoiden terveydenhuollossa.
- Parisuhde- ja perhekasvatusta on lisättävä koulujen opetuksessa.
- Edistetään adoption mahdollisuuksia heille, joille biologisten lastensaaminen ei ole mahdollista.
- Ei-kaupalliset sijaissyntytykset tulisi sallia Suomessa lainsäädännössä määriteltävien edellytysten, menettelyiden ja vastuiden täyttyessä.
- Mahdollistetaan omien sukusolujen varastoiminen maksutta terveydellisin perustein.
- Vahva panostaminen perheystävällisiin työpaikkoihin muun muassa työaikajoustoilla, etätyömahdollisuuksien lisäämisellä ja entistä paremmalla työvuorosuunnittelulla on aloitettava julkisista työnantajista.
- Raskaussyrjintä on lopetettava lainsäädäntöä tiukentamalla.
- Pidemmällä aikavälillä perhevapaita työnantajille tulevat kustannukset tulee korvata täysimääräisesti jakamalla kustannukset työmarkkinaosapuolten ja valtion kesken.

- Edistetään nuorten aikuisten ja opiskelijoiden työllisyyttä ja toimeentuloa siten, että taloudelliset edellytykset perheellistymiselle turvataan. Opintotuen lainapainotteisuutta ei lisätä.
- Opintotuen huoltajakorotus tulee maksaa jatkossa jokaisesta opiskelijan lapsesta. Jokaisen lapsen tulisi myös nostaa opintolainahyvitystä 10 prosenttiyksikköä. Perheellisellä opiskelijalla pitää olla mahdollisuus suorittaa opinnot pidemmässä ajassa.
- Pienten lasten hoidossa varhaiskasvatuksen, avoimen varhaiskasvatuksen, kotihoidon ja muiden hoitomuotojen pitää olla aitoja vaihtoehtoja. Perheillä on oltava oikeus valita niille sopiva hoitomuoto.
- Neuvolat, perhekeskukset ja varhaiskasvatuksen palvelut ovat lähipalveluita. Vanhemmuuden tuen palvelut on löydettävä jokaisesta perhekeskuksesta. Neuvoloissa tulee entistä vahvemmin jakaa tietoa lapsiperheiden tukiverkostoista.
- Jokaiselle alle kouluikäisen lapsen perheelle on taattava oikeus kotipalvelun lastenhoidon tukeen kolme tuntia kuukaudessa.

4.2. Arvokas ja arvostettu vanhuus on hyvinvointiyhteiskunnan tunnusmerkki

Ikäihmiset ovat voimakkaasti kasvava ja entistä monimuotoisempi väestöryhmä. Nousseen eliniänodotteen vuoksi ikääntymiseen sisältyy useita elämänkaaren vaihteita, mikä on otettava myös poliittisessa päätöksenteossa huomioon.

Ikääntyneet on nähtävä voimavarana yhteiskunnallemme. Monet heistä jatkavat eläkeläisinä palkkatyössä tai

1 toimivat yrittäjinä, osallistuvat ahkerasti
2 erilaiseen vapaaehtoistyöhön, auttavat
3 lapsiaan ja lapsenlapsiaan sekä toimi-
4 vat omaishoitajina.

5
6 Kaikille meistä tulee kuitenkin eteen
7 vaihe, jolloin tarvitsemme entistä enem-
8 män yhteiskunnan ja lähimmäistemme
9 tukea ja apua. Suomalaisen hyvinvoin-
10 tiyhteiskunnan velvollisuus on taata
11 jokaiselle ihmisarvoinen ja turvallinen
12 vanhuus.

14 **Keskustan ratkaisuja:**

15
16 • Lisätään ikäihmisten ja nuorempien
17 ikäluokkien kohtaamia päiväko-
18 deissa, kouluissa ja paikallisesti
19 muussakin toiminnassa. Hyödynne-
20 tään tässä järjestöjen osaamista.

21
22 • Kannustetaan kuntia ja hyvinvoin-
23 tialueita vanhusten yhteisöllisyyden
24 lisäämiseen ja yksinäisyyden vä-
25 hentämiseen esimerkiksi päivätoi-
26 minnan kautta.

27
28 • Digimuutosten keskellä pitää var-
29 mistaa asiointipalvelut riittävillä
30 fyysisillä palvelupisteillä ja muilla
31 keinoin niille ihmisille, joilla ei ole
32 kykyä tai mahdollisuutta käyttää
33 digitaalisia palveluja ja välineitä.

34
35 • Eläkeläisten osallistumista työ-
36 elämään on edistettävä. Alimman
37 eläkeiän saavuttaneille tulee antaa
38 20 % työtuloista kokonaan verova-
39 paasti, jos he jatkavat työelämässä.
40 Nykyinen työeläkkeen kertymisen
41 yläraja (68 v.) tulee poistaa.

42
43 • Välttämättömien elinkustannusten
44 kohtuullisuudesta voidaan huoleh-
45 tia muun muassa terveydenhuollon
46 maksukattoja (palvelut, lääkkeet,
47 matkat) yhdistämällä.

48
49 • Keskusta haluaa antaa ikäihmisille
50 palvelulupauksen. Suomeen tarvi-

1 taan vanhustenhuollon ja -hoivan
2 perusremontti, joka käsittää koti- ja
3 omaishoidon, ympärivuorokautisen
4 hoivan ja omaisten roolin. Tavoitteenä
5 on, että jokaiselle ikääntyneelle
6 turvataan yksilölliset, tarpeenmu-
7 kaiset ja riittävät palvelut:

8
9 A. Ympärivuorokautisen hoivan
10 paikkoja pitää olla jokaisessa kun-
11 nassa ja niihin tulee päästä mah-
12 dollisimman pian, kun palvelutarve
13 on todettu. Hoivaan tulee päästä
14 halutessaan lähelle omaisia ja
15 palvelua pitää saada hoidettavan
16 omalla kotimaisella kielellä.

17
18 B. Kotihoidon ja ympärivuorokau-
19 tisen hoivan väliin sijoitettavaa yh-
20 teisöasumista on kehitettävä vaih-
21 toehtona niille ikääntyneille, joilla
22 on tällaiseen asumiseen riittävästi
23 toimintakykyä.

24
25 C. Omaishoitajien edellytyksiä
26 toimia ja jaksaa omaishoitajina on
27 parannettava. Ikäihmisten perhe-
28 hoitoa vaihtoehtona on voimak-
29 kaasti lisättävä. Sen vahvuuksia
30 ovat kodinomaisuus, jatkuvuus ja
31 pysyvät ihmissuhteet.

32 D. Teknologian hyödyntämistä
33 on yhä lisättävä osana niin van-
34 hustenhoivaa kuin muutakin sote-
35 sektorin toimintaa. Digiratkaisujen
36 kehittämisessä pitää hyödyntää
37 sote-ammattilaisten osaamista ja
38 osallistaa niiden käyttäjät, etenkin
39 ikäihmiset.

40
41 E. Jokaiselle suomalaiselle tarvi-
42 taan omalääkäri.

43 F. Terveystenhuollon palveluiden
44 oikea-aikaisuutta ja jatkuvuutta
45 on vahvistettava. Jatkuvuus tukee
46 hoidon vaikuttavuutta. Järjestöjen
47 toiminnan pariin – esimerkiksi lii-

48 kuntatoimintaan ja vertaisryhmiin
49 - ohjaaminen pitää saada vahvem-
50 maksi osaksi asiakkaan hoitopol-
51 kua. Sosiaali- ja terveystalouden
52 integraatiossa on kiinnitettävä
53 erityistä huomiota paljon palveluita
54 tarvitseviin.

55 G. Kelan matkakorvaukset tulee
56 siirtää pikaisesti hyvinvointialueille
57 kustannustehokkuuden parantami-
58 seksi.

59 H. Tarvitaan hyvinvointialueiden
60 rahoitusremontti, jossa annetaan
61 lisää valtaa alueille. Kustannusten
62 kasvua hillitään parhaiten panosta-
63 malla ennaltaehkäisevään toimin-
64 taan ja perusterveydenhoitoon.

65 **4.3. Maahanmuuton linjaksi realismin 66 ja inhimillisyyden yhdistelmä**

67 Väestön ikääntyessä ja ikäluokkien pie-
68 nentyessä Suomen talouden ja hyvin-
69 vointiyhteiskunnan turvaaminen edel-
70 lyttää hallittua työ- ja osaamisperäistä
71 maahanmuuttoa.

72 Samalla on syytä tarkastella Suomen
73 maahanmuutto- ja kotoutumispolitiik-
74 kaa laajemminkin. Keskustan maahan-
75 muuttolinjassa yhdistyy inhimillisuus
76 ja realismi. Maahanmuuttoa hyvine
77 puolineen ja ongelmien on pystyttävä
78 käsittelemään asiallisella tavalla, ihmis-
79 arvoa kunnioittaen.

80 **Keskustan ratkaisuja:**

- 81 • Maamme työ- ja osaamisperusteisen
82 nettomaahanmuuton tason on
83 vastattava talouskasvun ja työ-
84 markkinoiden muuttuvia tarpeita.
- 85 • Maahanmuuton pohjaksi on luotava
86 osaamiseen perustuva pisteytys-
87 malli, ns. Suomen malli.

- Suomessa korkeakoulututkinnon suorittaneille opiskelijoille on myönnettävä oleskelulupa. Se on polku, jolla mahdollistetaan kansalaisuuden saaminen.
- Maahanmuuttajien on saatava riittävä tuki työelämään pääsyyn, kotimaisen kielen oppimiseen ja muutoinkin yhteiskuntaan integroitumiseen samalla kun suomalaisena yhteiskuntana osoitamme avoimuutta ja torjumme syrjinnän.
- Kotoutumisen onnistumiseksi on vaadittava Suomeen muuttavien sitoutumista maamme lakeihin ja tapoihin sekä yhteiskuntamme perusarvoihin.
- Humanitäärisessä maahanmuutossa tuki tulee kohdistaa vain hädänalaisille. Maahanmuuttopolitiikassa on siirrettävä painopiste hallitusti turvapaikan hausta kiintiöpakolaisuuteen.

5. Keskustan Suomi on koko Suomi

Keskusta uskoo kotiseutujen ja paikallisuuden voimaan. Viisaalle ja modernille 2020-luvun aluepolitiikalle on tilausta. Keskustalainen aluepolitiikka on koko Suomen kehittämistä – myös kasvavien kaupunkien ja kaupunkiseutujen elinvoiman vahvistamista. Se perustuu alueiden yhteistyöhön ja kumppanuuteen, ei niiden vastakkainasetteluun. Kaupungit ja maaseutu tarvitsevat toisiaan. Kauttaaltaan asuttu ja elinvoimainen Suomi on myös kriisinkestävä.

Keskustalle aluepolitiikka on myös arjen oikeudenmukaisuutta ja tasa-arvoa. Se on ihmisille tärkeiden lähipalveluiden saatavuutta ja saavutettavuutta eri alueilla - myös kuntien ja kaupunkien

1 sisällä. Toimiviin palveluihin ja hyvään
2 elämään on oltava mahdollisuus niin
3 kaupunkien keskustoissa, lähiöissä, ke-
4 hyskunnissa kuin maaseudun kylissäkin.

5

6

7

8

9

10

11

12

13

14

15

16

17

18

19

20

21

22

23

24

25

26

27

28

29

30

31

32

33

34

35

36

37

38

39

40

41

42

43

44

45

46

47

48

49

50

5.1. Elinvoima syntyy alueiden vahvuuksista ja niitä tukevasta politiikasta

Alueiden väestömäärien ja kehityserojen muutokset ovat tosiasioita. Tämä ei saa kuitenkaan olla kohtalonomainen kehitys, joka johtaisi joidenkin alueiden kuihtumiseen ja toisaalta yhä voimakkaampaan toimintojen, palvelujen ja väestön keskittymiseen.

Kuntien ja alueiden on tunnistettava vahvuutensa, elinvoimansa moottorit, realistiset mahdollisuutensa ja keskinäisen yhteistyön merkitys. Valtion pitää politiikallaan ja toiminnallaan tukea alueiden kehitystä.

Keskustan ratkaisuja:

- Koulutusjärjestelmää pitää parantaa tunnistamaan entistä paremmin Suomen eri alueiden osaajatarpeet. Sekä toisen asteen että korkeasteen koulutuksen saatavuudesta ja saavutettavuudesta koko maassa on huolehdittava. Jokaisessa maakunnassa pitää olla tulevaisuudessakin vähintään yksi korkeakoulu. Yliopistokeskusten asemaa on yhä vahvistettava.

- Ammennetaan kasvua maakunnista koulutuksen ja tutkimuksen kautta. Luodaan maakunnalliset kasvutehtaat innovaatioiden mahdollistamiseksi ja nelinkertaistetaan ammattikorkeakoulujen TKI-resurssit pienten ja keskisuurten yritysten kasvun tueksi.

- Itäisestä Suomesta luodaan kymmenen vuoden kokeiluna erityistalousalue, jonne valtio kohdentaa erityisiä vero- ja investointitukia sekä maksuhojennuksia. 1
- Harvaan asuttujen, maaseutumais- 2
ten alueiden osaajapulan yhdeksi 3
ratkaisuksi tarvitaan laki alueelli- 4
sesta opintolainahyvityksestä, jonka 5
saa muuttamalla vastavalmistuneen 6
kriteerit täyttävään kuntaan. 7
- Työllisyyspalvelujen sääntelyä on ke- 8
vennettävä ja uudistettava niin, että 9
ne palvelevat nykyistä paremmin 10
työnantajien ja -tekijöiden kohtaa- 11
mista. 12
- Muutetaan hankintalainsäädäntöä 13
niin, että se vahvistaa paikallisten 14
yritysten ja muiden toimijoiden 15
asemaa kuntien, hyvinvointialueiden 16
ja maakuntaliittojen kilpailutuksissa. 17
Osaamista julkisissa hankinnoissa 18
vahvistetaan. 19
- Poistetaan harvaan asuttujen alu- 20
eiden aloittavilta yrityksiltä määrä- 21
aikaisesti työnantajamaksut Norjan 22
mallin mukaisesti. 23
- Helpotetaan maaseutumaisilla alu- 24
eilla toimivien pienten ja keskisuur- 25
ten yritysten investointeja uudentai- 26
sella takausjärjestelmällä pankkien 27
ja yritysten välillä. 28
- Toimivat tietoliikenneyhteydet ja 29
matkapuhelinten kuuluvuudet on 30
varmistettava koko Suomessa, 31
tarvittaessa lakisääteisesti. Myös 32
riittävät postinjakelupalvelut on 33
turvattava kustannustehokkaasti 34
kaikkialla maassa. 35
- Liikennepolitiikassa painopisteen 36
pitää olla olemassa olevien teiden, 37
ratojen ja muiden väylien kunnosta- 38
- missä suurten miljardihankkeiden 39
sijaan. 40
- Sähkönsiirto- ja jakeluverkon maan- 41
laajuisesta kapasiteetista tulee 42
huolehtia, jotta sähkö siirtyy ja 43
investoinnit toteutuvat. 44
- Haetaan ratkaisuja tuulivoima- 45
tuotannon nykyistä paremmalle 46
mahdollistamiselle myös itäisessä 47
Suomessa. 48
- Datakeskukset tuovat alueille työtä 49
ja tuloja. Niiden luvitukselle tulee 50
luoda uusi valtakunnallinen malli, 1
jossa hankkeita tarkastellaan koko- 2
naisvaltaisesti muun muassa alue- 3
talouden, energiatarpeen, turvalli- 4
suuden ja tietoturvan näkökulmista. 5
- Maakuntien liittojen roolia alueke- 6
hityksen paikallisessa johtamisessa 7
vahvistetaan esimerkiksi EU-raken- 8
nerahastojen hallinnointitehtävillä. 9
- Nykyiset MAL- eli maankäyttö-, 10
alue- ja liikennesopimukset tulee 11
laajentaa kaikkia maakuntia kos- 12
keviksi kasvusopimuksiksi. Niissä 13
sovitaan alueen pitkäjänteisestä ja 14
poikkihallinnollisesta kehittämisestä 15
yhteistyössä valtion kanssa. 16
- Kuntien valtionosuusjärjestelmä on 17
uudistettava yhdessä koko kuntien 18
rahoitusjärjestelmän kanssa. Sen 19
on turvattava riittävät palvelut 20
tunnistaen kuntien erityispiirteet ja 21
tarpeet riippumatta kuntalaisten 22
veronmaksukyvyistä. 23

5.2. Ihmisten asumistavoitteet todeksi

Jokaisella on oltava mahdollisuus asua kohtuuhintaisesti toiveidensa ja elämäntilanteensa mukaisesti. Joillekin se on vuokra-asunto ison kaupungin

keskustassa, toisille itse omistettu koti maaseudulla. Tai jotain aivan muuta.

Asuntopolitiikan suunta on käännettävä. Ihmisten tarpeet sekä asumisen laatu ja väljyys on nostettava etusijalle suurten rakennusliikkeiden ja sijoittajien tavoitteiden sijaan.

Asuntopolitiikan tavoitteeksi pitää nostaa ihmisten asumisen toiveisiin vastaminen. Erityisesti Keskusta haluaa luoda mahdollisuuksia itse omistetun kodin hankintaan.

Keskustan ratkaisuja:

- ASP-eli asuntosäästöpalkkiojärjestelmä on uudistettava. ASP-tilin avaaminen tulee olla mahdollista jo vauvoille kartuttamaan säästöjä ja varautumaan tulevaisuuteen.
- Rakennetaan yhdessä pankkien kanssa malli, jossa valtio takaa asuntorakentamiseen tai asunnon hankintaan lainan. Tällä mahdollistetaan kiinnipääsy itse omistettuun kotiin yhä useammalle nuorelle.
- Pankkisääntelyä on tarkasteltava uudelleen, jotta asuntorahoitus ei jää vain varakkaiden ja muuttovoittoalueille haluavien yksinoikeudeksi.
- Taloyhtiöiden perusparannuslainojen takausjärjestelmää on uudistettava lakiuudistuksella, jotta myös väestötappioalueiden asunto-osakeyhtiöt pystyvät tekemään tarvittavat remontit.
- On selvitettävä erilaiset mallit asunto-osakeyhtiöiden sopeuttamiseksi uuteen markkinaan, esimerkiksi valtion omistaman realisointiyhtiön perustaminen ajamaan alas tyhjentyneitä asunto-osakeyhtiöitä. Jäljelle jäävien asunto-osakeyhtiöiden perusparantaminen on oltava mahdol-

lista valtion tuella. Asunto-osakeyhtiöiden yhdistäminen pitää sallia lainanottovakuuden turvaamiseksi.

- Kunnille tarjotaan porkkanoita vuokra-asuntojen perusparannuksiin. Kuntien vuokra-asuntokantaan myönnetään purkuavustuksia joustavin kriteerein.
- Taloyhtiöiden osalta tarvitaan romutuspalkkio-kokeilulaki.
- Hitas-järjestelmän ja ASO-rakentamisen alasajon vuoksi tarvitaan korvaavia keinoja kohtuuhintaisen omistusasumisen mahdollistamiseen.
- Nykyiset kohtuuhintaisen vuokra-asumisen mallit eivät toimi. Tavallisen vuokra-asumisen valtiontakauksista ja korkotuesta luovutaan, mutta vahvistetaan erityisryhmärakentamisen eli opiskelija-, vammais- ja senioritalojen valtiontukia. Näiden asuntojen riittävä saatavuus tulee varmistaa koko Suomessa.
- Siirrytään vuokra-asuntojen rakentamisen tukemisesta omakoti- ja pientalojen rakentamisen ja hankinnan tukeen valtiontakauksin yksityishenkilöille.
- Ensiasunnon varainsiirtoverovapaus on palautettava.
- Uusissa MAL-sopimukset korvaavissa maakunnallisissa kasvusopimuksissa tulee kannustaa kuntia rakentamaan vehreää ja puutarhakaupunkimaista kaupunkirakennetta. Tavoitteena on luonnon läheisyys, viihtyvyys, terveyden edistäminen ja ilmastomuutokseen sopeutuminen.
- Myös kaupungeissa tarvitaan asumisen aitoja vaihtoehtoja. Kerros-

taloasuntojen lisäksi tarjolla pitää olla myös rivitalo- ja omakotialueita. Kaavoituksessa pitää huomioida lähiluonnon merkitys ihmisille.

- Erityisesti suurimmissa kaupungeissa on ehkäistävä asuinalueiden liiallista eriytymistä. Kaavoituksella sekä asunto-, sosiaali- ja sivistyspolitiikan keinoin voidaan ongelmien syntyyn puuttua ajoissa.

5.3. Monipaikkaisuuden ja etätöiden edellytykset kuntoon

Ihmisillä voi olla useita koteja ja kotiseutuja. Monipaikkaisuudesta ja etätöistä on tullut monille suomalaisille uudenlainen tapa asua, tehdä työtä ja viettää vapaa-aikaa.

Julkisissa puheenvuoroissa ovat korostuneet etätöiden ongelmat ja yksiniittiset takaisin konttoreille -vaatimukset. Keskusta luottaa, että etätöiden osalta ratkaisut löytyvät työpaikoilla, yhdessä sopien.

Monipaikkaisuus ja etätöet tuovat joustoa ja hallintaa ihmisten elämään. Ne myös lisäävät alueiden elinvoimaa. Tätä kehitystä pitää edistää, ei torpata, vaikeuttaa ja ylisäännellä.

Keskustan ratkaisuja:

- Lakiin on saatava oikeus monikuntalaisuuteen. Se mahdollistaisi peruspalveluiden saannin kaikilla kotipaikkakunnilla ja verotusta jakamalla myös osallistumisen palveluiden rahoittamiseen.
- Kuntien tulee tarjota kaikille vapaaajan asukkaille mahdollisuus muuttaa asuntonsa vakituiseksi, mikäli asunnot täyttävät vakituista asumista koskevat vaatimukset. Kunti-

en rakennusjärjestykset on uudistettava monipaikkaisuutta suosiviksi.

- Varhaiskasvatuksen ja koulujen tulee joustaa ja tukea perheiden monipaikkaisuutta. Tätä voitaisiin edistää mallilla, jossa vastuu ja rahoitus oppilaan opetuksesta jakautuu enintään kahden kunnan välillä vähintään kuukauden mittaisella jaksolla. Koulumatkatuen on seurattava esimerkiksi kahdessa kodissa asuvaa eroperheen lasta.
- Valtion, hyvinvointialueiden ja kuntien pitää näyttää mallia. Niiden on mahdollistettava työntekijöiden etätöihin soveltuviin työtehtävissä.
- Valtion, hyvinvointialueiden ja kuntien on tarjottava yhteiskäyttötiloja etätöihin. Ne voivat olla myös yritysten tai yhdistysten toteuttamia.

6. Kohti kohtuullisuuden yhteiskuntaa ja hyvää elämää

Hyvälle elämälle ja onnellisuudelle ei ole yhtä reseptiä. Ne koostuvat useasta palasesta. Oleellista on tunne siitä, että oma jokapäiväinen elämä on hallinnassa. Ja että on mahdollisuus kehittää ja sivistää itseään ihmisenä ja aktiivisena kansalaisena.

Hyvä elämä ei synny kulutuksen kasvattamisesta ja kaiken mittaamisesta rahassa. Tarvitsemme tulevaisuudessa kohtuullisuuden ja ylisukupolvisuuden arvojen entistä vahvempaa huomiointia päätöksenteossa ja kaikessa toiminnassamme.

Keskustalainen kohtuutalousvisio ei vastusta markkinoita ja markkinataloutta vaan uudistaa niitä. Suurin voimavaramme on edelleen ihmisten luovuus. Markkinatalous on keino pitää yllä kilpailua ja luovuutta liikkeessä.

6.1. Kokonaiskestävyydestä hyvinvointia, työtä ja kasvua

Keskustanvihreä ajattelu tunnistaa luonnon itseisarvon ja rajat, mutta myös sen kestäväen käytön mahdollisuudet. Talous ja muu ihmisen toiminta pitää sovittaa luonnon kantokykyyn. Etenkin kertakäyttökulttuuria pitää yhteiskunnassamme suitsia.

Tämä kaikki vaatii meiltä ratkaisuja fossiilitalouden, luontokadon ja ylikulutuksen noidankehän murtamiseksi. Luonnon monimuotoisuus, vaikuttava ilmastopolitiikka sekä uusiutuvien luonnonvarojen kestävä hyödyntäminen voidaan yhdistää. Se pitää tehdä niin, että ihmiset kokevat muutoksen oikeudenmukaiseksi ja reiluksi.

Kokonaiskestävän yhteiskunnan rakentamisella on mahdollisuus luoda kestävä kasvua, työtä ja hyvinvointia kaikille. Siitä voi jopa tulla Suomen uusi menestystarina.

Luonto tuottaa ihmisille myös merkittäviä terveys- ja hyvinvointihyötyjä. Tätä kautta voidaan saavuttaa myös kustannussäästöjä yhteiskunnalle.

Keskustan ratkaisuja:

- Ultrapikamuotia ja krääsäkauppaa on säänneltävä ottamalla käyttöön haittavero ja rajoittamalla markkinointia. Varmistetaan, että Suomeen tuotavat käyttötavarat täyttävät EU:n asettamat laatukriteerit.

- 1 • Otetaan elinkaariajattelu pakolliseksi julkisiin hankintoihin - suositaan korjattavuutta, varaosia ja kierrätettäviä materiaaleja sekä uudelleenkäyttöä.
- 2
- 3
- 4
- 5
- 6
- 7 • Kevennetään uudelleenkäytettävien tuotteiden verotusta, esimerkiksi vaatteiden ja kenkien korjauspalveluiden sekä käytettyjen tuotteiden arvonnalisäveroa.
- 8
- 9
- 10
- 11
- 12
- 13 • Edistetään resurssi- ja materiaalitehokasta rakentamista ja kierrätysraaka-aineiden käyttöä sekä puurakentamista.
- 14
- 15
- 16
- 17
- 18 • Vahvistetaan päästövähennysten roolia ilmastonmuutoksen hillinnässä ja edellytetään yhteismitallista nielujen laskentaa koko Euroopassa.
- 19
- 20
- 21
- 22
- 23 • Vaikutetaan EU:ssa vahvan, erilaiset puhtaat ratkaisut ja jäsenmaiden olosuhteet tunnustavan ilmastopolitiikan puolesta. Edistetään yritysvastuuta ja raportointia EU:ssa ja globaalisti.
- 24
- 25
- 26
- 27
- 28
- 29
- 30 • Hyödynnetään päästökauppaa ja muita kustannustehokkaita ohjauskeinoja - alueellinen oikeudenmukaisuus huomioiden.
- 31
- 32
- 33
- 34
- 35 • Tehdään kunnianhimoista ilmasto-diplomatiaa ja edistetään globaalia hiilen hinnoittelua.
- 36
- 37
- 38
- 39 • Nopeutetaan vähäpäästöisen teknologian kehittämistä ja kaupallistamista sekä vientiä maailmalle.
- 40
- 41
- 42
- 43 • Vauhditetaan siirtymää pois fossiilitaloudesta. Tehdään se teknologia-neutraalisti: ei valita voittajaa, vaan luodaan mahdollisuuksia.
- 44
- 45
- 46
- 47
- 48 • Edistetään bioenergiaa (ml. biokaasu ja -metanoli) ja sähköä osana tulevaisuuden liikennettä. Mahdol-
- 49
- 50

- listetaan biodieselin käyttö työko-
neissa.
- Kannustetaan viljelijöitä luonnon-
laidunnuksen, perinnebiotooppien
hoidon ja maisemanhoidon lisää-
miseen. Maatalouden erityistukien
säätelyä ja byrokratiaa on keven-
nettävä, jotta tähän tavoitteeseen
päästään.
 - Rakennetaan hiilimarkkinaa, jos-
sa viljelijät, metsänomistajat ja
muut maanomistajat voivat hyötyä
nykyistä enemmän tekemistään
ilmastotoimista.
 - Parannetaan peltojen kasvipeittei-
syyttä, edistetään vuoroviljelyä ja
kehitetään hiiliviljelyä sekä vähenne-
tään vesistöjen kuormitusta.
 - Vahvistetaan kanta- ja jakeluverk-
koa ja varmistetaan niiden kapasiteetti
koko maassa, jotta uusiutuva
energia ja teolliset investoinnit
saadaan kytkettyä verkkoon.
 - Rakennetaan kantaverkosta vihreän
siirtymän selkäranka, joka yhdistää
hajautetun tuotannon ja kulutuksen
tehokkaasti.
 - Edistetään vedyn tuotantoa ja
jalostamista korkean jalostusasteen
tuotteiksi.
 - Viedään aktiivisesti suomalaisten
yritysten puhtaita ratkaisuja maail-
malle hiilikädenjäljen kasvattami-
seksi.
 - Ulotetaan puhtaiden investointien
kannusteet kuten investointien vero-
hyvitys myös pk-yrityksille.
 - Jatketaan HELMI-, METSO- ja
NOUSU-ohjelmia ja vahvistetaan
vapaaehtoista suojelua. Otetaan
käyttöön markkinamekanismeja,
- 1 jotka kannustavat ennallistamiseen
2 ja luonnonhoitoon.
3
- 4 • Kunnostetaan virtavesiä ja pure-
5 taan turhia vaelluskalojen esteitä.
6 Lisätään kosteikkoja vesienhoidon
7 ja lajiston tukemiseksi.
8
 - 9 • Käynnistetään sisävesien kunnos-
10 tamishjelma, jossa vähennetään
11 järvien, jokien ja pienvesien kuor-
12 mitusta sekä rehevöitymistä. Jat-
13 ketaan toimia Itämeren piste- ja
14 hajakuormituksen vähentämiseksi
15
 - 16 • Jokaisella on oikeus lähiluontoon.
17 Varmistetaan kaupunkiluonnon säi-
18 lyminen. Lisätään viheralueita myös
19 tiiviissä kaupunkiympäristössä.
20
 - 21 • Päiväkotien ja koulujen pihoilla kor-
22 vataan asfaltti ja muovirouhe elä-
23 vällä ja biopohjaisella materiaalilla.
24
25
26
- ## 27 6.2. Mielen terveydestä kansallinen 28 suurhanke
- 29
- 30 Mielen terveyden ongelmat maksavat
31 OECD:n arvion mukaan Suomelle 11
32 miljardia euroa vuodessa, inhimillisis-
33 tä seurauksista puhumattakaan. Siksi
34 paremmasta mielen terveydestä pi-
35 tää tehdä kansallinen suurhanke. Sen
36 kärkiajatuksena on, että mielen terveys
37 pitää nähdä kansallisena pääomana ja
38 ihmisen hyvinvoinnin perustana.
39
- 40 Painopistettä on siirrettävä mielen ter-
41 veyden ongelmien ehkäisyyn, varhaiseen
42 tunnistamiseen sekä kynnyksettömään
43 tukeen, mutta myös psykiatrisen hoito-
44 polun kuntoon saattamiseen. Ihminen
45 ja hänen ongelmansa on kohdattava
46 kokonaisuutena ilman pompottelua eri
47 palvelujen ja viranomaisten välillä. Eten-
48 kin lasten ja nuorten osalta on huomioi-
49 tava koko perhe, sillä lapsen hyvinvointi
50

on riippuvainen läheisten jaksamisesta, pärjäämisestä ja terveydestä.

Mielenterveyttä ei rakenneta vain palvelujärjestelmissä vaan ennen kaikkea jokapäiväisessä elämässä. Yhteisöllisyys, harrastukset, vertaistuki ja vapaaehtois-toiminta on parasta mielenterveystyötä. Tarvitsemme toistemme aitoja kohtauksia arjessa ja Koko kylä kasvattaa -toiminnan uudelleen tulemista.

Keskustan ratkaisuja:

- Vahvistetaan koulujen, oppilashuollon, ohjaamojen, TE-palvelujen, etsivän nuorisotyön, järjestöjen ja digitaalisten palvelujen yhteen soveltamista, jotta nuoret kohdataan siellä missä he jo ovat – koulussa, harrastuksissa ja verkossa. Nuoren on päästävä henkilökohtaiseen keskusteluun viikon sisällä.
- Kehitetään walk-in-pisteitä, liikkuvia palveluja ja digitaalisia ratkaisuja. Yhdistetään kriisi- ja chat-palvelut valtakunnalliseksi kokonaisuudeksi.
- Luodaan digihyvinvoinnin linjaukset sekä vastuullisuusvaatimukset teknologiayhtiöille ja parannetaan nuorten medialukutaitoa.
- Mielenterveyspalvelujen saatavuutta ja laatua perusterveydenhuollossa parannetaan varmistamalla oikea-aikainen ja tarkoituksenmukaisesti kohdennettu tuki. Kehittämistyön rahoitus turvataan hyvinvointialueilla.
- Otetaan käyttöön koko maassa perhe- eli omalääkärimalli, jossa sama lääkäri tuntee potilaan tilanteen ja koordinoi sekä mielenterveyden että fyysisen terveyden hoitoa.
- Varmistetaan, että mielenterveyden, sosiaalihuollon ja terveydenhuollon

palvelut muodostavat saumattoman hoitoketjun ja tuki kohdentuu oikein.

- Päihde-, mielenterveys- ja sosiaalihuollon hoito tulee koota hyvinvointialueilla yhdeksi kokonaisuudeksi, jotta ihminen saa tarvitsemansa avun samasta paikasta.
- Psykiatrisen hoidon saatavuus nostetaan vastaamaan kansallista tarvetta myös siten, että laitospaikojen ja asumispalveluiden määrä kasvatetaan riittävälle tasolle.
- Panostetaan mielenterveyden ehkäisyssä, hoidossa ja muussa toiminnassa vaikuttavuuteen. Tutkitaan julkisesti rahoitettujen eri mielenterveyspalveluiden vaikuttavuudet. Tutkittuun tietoon perustuen luodaan tarvittavat puuttuvat laaturekisterit ja kohdennetaan rahoitus sekä toimet mahdollisimman kustannustehokkaasti.
- Vahvistetaan YTHS:n asemaa korkeakouluopiskelijoiden mielenterveyden asiantuntijana ja monipuolisena ratkaisijana. Pidetään huolta siitä, että korkeakouluilla on riittävät resurssit opiskelun tukipalveluiden tarjoamiseksi.

6.3. Suomalainen koulu on pelastettava

Maamme inhimillinen pääoma rakentuu koulutuksesta ja osaamisesta. Ne ovat hyvinvointiyhteiskuntamme tulevaisuuden ja alueidemme elinvoiman edellytyksiä. Keskusta uskoo jokaisen kykyyn kasvaa ihmisenä ja oppia uutta läpi elämänkaaren. Siksi kaikille on turvattu tulevaisuudessakin mahdollisuus itsensä sivistämiseen ja koulutukseen varallisuudesta ja asuinpaikasta riippumatta.

Ikäluokat pienenevät ja se aiheuttaa paineita koulutuksen palveluverkolle. Tästäkin huolimatta tasa-arvoisista koulutusmahdollisuuksista on huolehdittava koko maassa. Peruskoulu on turvattava lähipalveluna.

Laadukas peruskoulu ja ammatillisen koulutuksen jatko-opintokelpoisuuden vahvistaminen ovat Keskustan erityis-suojeluksessa.

Etenkin peruskoulu ja toinen aste ovat kohdanneet viime vuosia kasvavia ongelmia. Oppimistulokset laskevat ja eriytyvät. Keskittymisvaikeudet ja työrauhaongelmat kasvavat. Erilaista tukea tarvitsevien määrät kasvavat. Osassa kouluista ja luokista sekä oppijat että opettajat voivat pahoin. Tämä kehitys on katkaistava. Suomalainen koulu on pelastettava.

Keskustan ratkaisuja:

- Luodaan kasvatusneuvola, yhte-näinen polku raskausneuvolasta oppivelvollisuuden loppuun. Kasva-tusneuvolassa ammattilaiset tuke-vat vanhempia lapsen kasvatukses-sa muun muassa tarjoamalla tietoa lapsen kehitysvaiheelle sopivista oppimistavoitteista.
- Otetaan käyttöön pienten lasten koulu. Siinä esiopetus ja peruskou-lun kaksi alinta luokkaa muodosta-vat lapselle opintien ensimmäisen kokonaisuuden. Eteenpäin siirry-tään joustavasti vasta, kun oppi-misen taidot ja muut perustaidot ovat riittävät etenkin lukemisessa, kirjoittamisessa ja matematiikas-sa. Peruskoulun toisella luokalla on tarkastuspiste, josta edetään vasta taitojen niin sallien.
- Ei jättipäiväkoteja. Uusia yli 100 lapsen päiväkotia ei tule rakentaa. Näin päiväkodit pidetään lasten ja perheiden kannalta inhimillisen kokoisina lähipalveluina.
- Kouluyhteisöjen hyvinvoinnin ja tur-vallisuuden varmistamiseksi uusien peruskoulujen enimmäiskoko tulee rajata 1000 oppilaaseen.
- Koulukiusaamiselle- ja väkivallalle on laitettava stoppi. On pidettävä huolta, ettei kiusattu joudu vasten tahtoaan vaihtamaan koulua.
- Digilaitteiden rinnalla on kouluissa panostettava myös laadukkaisiin oppikirjoihin ja niiden käyttöön.
- Koulupäivään tarvitaan lisää liikun-nan mahdollisuuksia.
- Kädentaidot tarvitsevat kunnianpa-lautuksen. Peruskouluissa on lisättä-vä teknisen ja tekstiilityön opetusta.
- Luodaan toisen asteen kolmas pol-ku niille, joilla osaaminen peruskou-lun jälkeen ei riitä jatko-opintoihin. Tavoitteena on tarjota nuorelle entistä paremmat valmiudet edetä ammatilliseen tai lukiokoulutukseen. Tässä mallissa yhdistettäisiin nykyi-nen tutkintokoulutukseen valmenta-va koulutus (TUVA), kansanopistojen pitkät linjat, nuorten työpajatoimin-ta sekä nuorten sosiaali- ja terveys-palveluita.
- Ammatillisessa koulutuksessa on lähiopetusta lisättävä oppilaiden osaamistason nostamiseksi.
- Koulutuksen saavutettavuudesta on huolehdittava koko Suomessa varmistamalla ammatillisen, lu-kio- ja muun koulutuksen riittävä

verkosto. Näin myös koulumatkat oppilaitoksiin pysyvät opiskelijoille kohtuullisina.	1 2 3 4
• Vahvistetaan koulutuspolkua ammatillisesta koulutuksesta korkeakoulutukseen.	5 6 7 8
• Tutkintokoulutus pitää säilyttää jatkossakin suomalaisille maksuttomana.	9 10 11 12
• Luovutaan korkeakoulujen nykyistä ensikertalaiskiintiöistä. Lisätään sen sijaan siirtymismahdollisuuksia korkeakoulujen ja koulutusohjelmien välillä.	13 14 15 16 17 18
• Aikuiskoulutustuki on palautettava uudistettuna.	19 20 21
• Valmistellaan parlamentaarinen suunnitelma korkeakoulujen koulutusmäärien nostamiseksi huomioiden aloituspaikkojen rahoitus, opiskelijoiden tuki ja koulutuksen laatu.	22 23 24 25 26 27
• Ikäluokkien pienentyessä vapautuu sivistystoimen rahoitusta pitää käyttää koulutuksen vahvistamiseen: puolet osaamistason nostoon ja puolet peruskoulun tuen tarpeeseen.	28 29 30 31 32 33 34 35 36 37 38 39 40 41 42 43 44 45 46 47 48 49 50